

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Казахский национальный университет им. аль-Фараби

**«ФИЛОЛОГИЯ МЕН ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ
ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ПРАКТИКА»**

атты II Халықаралық оқу-әдістемелік
конференциясының материалдар жинағы
29 қаңтар, 2016

Сборник материалов
II Международной конференции

**«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ФИЛОЛОГИИ И
МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ
ЯЗЫКОВ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА»**

29 января, 2016

Collected articles of
II International Educational-Methodical Conference

**«TOPICAL ISSUES OF PHILOLOGY AND METHODS
OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING:
THEORY AND PRACTICE»**

29 January, 2016

УДК 81. 246'3

Я 28

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

Научный редактор *Г.Б. Мадиева*

Редакционная коллегия: *Г.Б. Мадиева*
(ответственный редактор), *А.М. Досанова,*
Р.Ж. Кондыбаева, Н.А. Утемгалиева

Я 28

Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков: теория и практика. II Международная учебно-методическая конференция (материалы докладов и сообщений) / Науч. ред. Г.Б. Мадиева. – Алматы: 2016 . -229 с.

ISBN 9965-30-554-4

Сборник материалов конференции подготовлен на факультете филологии и мировых языков Казахского национального университета имени аль-Фараби.
Все публикации даются в авторской редакции.

УДК 81. 246'3

ISBN 9965-30-554-4

© КазНУ им. аль-Фараби, 2016

Сборник материалов II Международной конференции
**«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ФИЛОЛОГИИ И МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ
 ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА»**

Aksholakova A.Zh., Konyrbekova T.O., Shakenova V.B. ORTHOLOGIC GUIDANCE TO ENGLISH PRONUNCIATION	154
Амандыкова С.Х., Кальменова Р.К. Кыркинбаева М.Б. ПРОФЕССИОНАЛЬНО – ОРИЕНТИРОВАННАЯ РЕЧЬ СТУДЕНТОВ – МЕДИКОВ	155
Барбосынова Қ.Т., Жунусова Б.М. ЕЖЕЛГІ ДӘУІР ӘДЕБИЕТІНДЕ «МӘНГІЛІК ЕЛ» ҰҒЫМЫН ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ	158
Дауталиева С.А. АССОЦИАТИВТІ ЭКСПЕРИМЕНТ – ПСИХОЛИНГВИСТИКАНЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІНІҢ БІРІ	162
Досанова А.М. ШЕТЕЛДІК СТУДЕНТТЕРГЕ ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ	166
Yegizbaeva N.Zh., Esimova Zh.D., Bekisheva R.M. ANTHROPOCENTRISM AS A NEW DIRECTION OF MODERN LINGUISTIC PARADIGM	171
Ибраева Ж.К. ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ МАГИСТРАНТА-ЛИНГВИСТА: СПЕЦИФИКА ПОДГОТОВКИ ЭССЕ	175
Koshutskaya L.V. MAGAZINE ADVERTISING TEXTS FOR MALE AUDIENCE IN RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES	178
Күзембекова Ж.Ж. , Қондыбаева Р.Ж. ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ ДИСТРАКТОРЛАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫЛЫМДЫ ТЕСТІЛЕУ)	181
Курышжанова А.А. МОБИЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ И КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА	184
Lomachenko N.L., Sabyrbayeva N.K. TEACHING READING AND CULTURAL UNDERSTANDING	188
Makhmetova Dj. PROCEDURE OF TRANSLATING MANY-WORDED PHRASES	191
Медетбекова П.Т., Борибаяева Г.А. ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КВАНТИТАТИВТІ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ РӨЛІ	193
Мейрамғалиева Р.М. ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ ДИСЦИПЛИНЫ	196
Мұсалы Л., Дәрібайұлы С. «СЕНІМ» БАҒДАРЛАМАСЫ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МЕКТЕП	200
Алтынбекова О. Б., Мадиева Г. Б. МЕТОДИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ К УЧЕБНОМУ МАТЕРИАЛУ О ПРИЧАСТНОМ ОБОРОТЕ	203
Orazayeva G., Karashina G. ENGLISH SONG CLUB	206
Садыкова А.К., Узбекова Г.С. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕБ-ФОРУМА В ФОРМИРОВАНИИ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ УМЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ	208
Сарсекеева Н.К., Таттимбетова Ж.О. THE PROBLEM OF CHARACTER IN THE WORKS OF ALEXANDER SOLZHENITSYN IN THE ENLIGHTENMENT OF RUSSIAN AND EASTERN PHILOSOPHY	212
Әбдиманұлы Ө. ӘДЕБИЕТ ОҚУЛЫҒЫ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ	215
Омарова Ш.Б., Саякова Б.М. CASE STUDY AND ITS ROLE IN TEACHING ENGLISH	217
Уматова Ж.М., Муқанова З.А. ЭЛЕКТРОННЫЙ УЧЕБНИК КАК ЭЛЕМЕНТ ОБРАЗОВАНИЯ	220
Strautman L.E., Gumarova Sh.B. INCORRECTLY USED ENGLISH WORDS IN RUSSIAN-ENGLISH TRANSLATIONS OF SCIENTIFIC TEXTS	224

electric field. But the authors decided to compress it converting into a laconic phrase. They changed the order of the words, divided them with hyphens and omitted the preposition "by". In order to translate into Russian a translator should do the actions which we used to translate the phrase: "filter-based method". However in the translation of the second phrase: "electric-field-modified changes" this process can be facilitated by the knowledge of Passive Voice. As I have mentioned before the word "modified" is a derivative of the verb "to modify" and the use of such derivatives in English always implies the presence of Passive Voice where the main preposition is by.

To bring my paper to close I can say that attributive chains are the word combinations with omitted words or prepositions. They are used in scientific style. They are used by the authors of scientific articles for compression and laconic presentation of their research material. To translate these word combination a translator should have a good command of English grammar which can make his/her translation more adequate.

References:

1. Махметова Д.М., Луговская Е.И., Апекова Р.Н. Чтение и перевод англоязычных текстов химической отрасли. Алматы: Қазақ университеті, 2012. – 176.
2. Махметова Д.М. Способы перевода англоязычных терминологических словосочетаний с дефисной орфографией. // Хабаршы. Вестник. Серия филологическая. №4 (134). 2011. С. 236 – 239.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КВАНТИТАТИВТІ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ РӨЛІ

Медетбекова П.Т., Борибасева Г.А.

*Жалпы тіл білімі және еуропа тілдері кафедрасы
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті*

Тілді оқытуда қолданылатын әдіс тәсілдердің заманауи талапқа сай қолданылуы қазіргі таңда ерекше қолға алынуда. Сондықтан да мақалада, тілді практикалық та, теориялық тұрғыдан қарастыру мәселесі ерекше орында. Тіл ғылымының қолданбалы бағыты қашанда өзекті, зерттелетін салаларының күн санап өсуі, жетістіктері мен тілді оқытудағы практикалық маңыздылығы ұдайы қарастырылып, сөзге тиек болуда, қоса айтарымыз қазіргі таңдағы түрлі бағдарламалар арқылы тілді үйрену, меңгеру мүмкіндіктерінің өзі үлкен жетістік. Осыған орай қолданылатын әдіс-тәсілдердің қолданылуы мен зерттелуі жайында мейлінше алар орны, жетістіктері мен мүмкіндіктері айтылған.

Түйін сөздер: квантитативті әдіс, квалитативті әдіс, сандық және сапалық талдаулар, фонетикалық варианттар, ықтималдық теориясы, математикалық статистика, ақпарат теориясы.

Бүгінгі таңда екінші тілді оқыту мәселесі шешімін тапқан деп айту қиынырақ. Тілді оқытудың теориялық та, практикалық та рөлі қай заманнан, қай тілде болмасын маңызды проблемалардың бірі екені даусыз. Осыған орай бүгінгі таңда түрлі әдістер мен тәсілдер қолданылуда, оған қоса зерттеуші ғалымдардың қосар үлестері де зор екенін айта кеткен жөн.

Ақпараттық технология дәуірінің бұл мәселеге қатысты қосары да мол екені даусыз. Қазіргі кезде компьютердің көмегімен де сан түрлі бағдарламалар қолданылу үстінде. Айта кеткен жөн, тілді оқытуда квантитативті әдістің атқаратын рөлі де орасан.

Квантитативті және квалитативті талдау тіл білімінде қазіргі уақытта кеңінен тараған және оның тармақталуына негіз болып отыр. Сондықтан да квантитативті өлшемдер тілдің жаратылысын, табиғатын бейнелеу арқылы оның ішкі механизмін терең тануға тигізер көмегі зор. Сөз жүйесін зерттеуде квантитативті және квалитативті лингвистиканың атқарар қызметі ерекше. Тілді оқытуда да, зерттеуде де *квантитативті* яғни сандық және квалитативті яғни сапалық талдаулар лингвистика тарихында әр түрлі мезгілде және бір-біріне тәуелсіз дамып келеді. Алайда бұл тәсілдер бір-біріне қарама-қайшы бола алмайды. Қазіргі таңда тіл білімінде квалитативті және квантитативті әдістерді синтездеу, тілдік өлшемдерді және сандық әдісті кеңінен қолдану – жинақталған мәлімет пен жиіліктің мазмұнын береді. Бүгінгі таңда тіл білімі ғылымының дәстүрлі квантитативті және квалитативті лингвистиканың дамуы жаңа ақпараттық технологияны қолдану мен лингвистиканы компьютермен меңгеруге зор ықпалын тигізеді. Бұл тұрғыда квантитативті талдаудың тілдік элементтер табиғатын тереңірек пайымдауға мүмкіндік беретінін атап айтуымыз керек.

Әсіресе, мен/бен/пен жалғаулық шылауларын бірізді ретпен орналастыру қазақ лингвистерінің барлығына дерлік тән нәрсе. Вариантты бірліктер деп саналатын бұл

шылауларды үнемі нақ осы көрсетілгендей бірізді тәртіппен орналастырудың себептері, яғни қандай да бір ішкі заңдылықтардың негіз болатыны ашылғанымен, толық шешімін тапты деу мүмкін емес. Бұл мәселенің шешімінде олардың қолданылу жиілігінің сандық көрсеткіштерін сапалық талдаудың өзіндік үлесі бар деп ойлаймыз. Осы тұрғыда да SPSS және бүгінгі таңда түрлі өзге де компьютерлік бағдарламалардың көмегіне жүгінуге мүмкіндіктер көп.

Квантитативті лингвистика тілдің лексика-семантикалық жүйесін, морфологиялық және синтаксистік құрылымы мен мәтіндердің стилистикалық ерекшеліктерін объективті түрде анықтайды.

Мен/бен/пен фонетикалық варианттарының дыбыстар үндестігіне сәйкес пайда болғаны қазақ тіл білімінде аталып өткенімен, оның табиғаты терең танылған жоқ, әр варианттың өзіндік үндесетін дыбыстары және шылаулардағы бұл сингармонизмнің тілдің морфологиялық ерекшелігіне қатысы, соған орай туындайтыны сөз болған емес.

Бұл тұрғыда квантитативті лингвистика әр фонетикалық варианттың үндесе алатын дыбыстарын ғана емес, сонымен бірге сол дыбыс үндестігіне негізделген варианттың мәтінде таралу жиілігінің сандық көрсеткішін де анықтауға мүмкіндік береді.

Дыбыстардың өзара үндесуі барысындағы фонетикалық варианттардың сандық жиілік көрсеткіші тілдің морфологиялық құрылымының аталған жалғаулық шылаулардағы көрінісін, ықпалын саралауда сүйенетін дерек болып табылады.

Жалпы тіл білімінде тіл мен сөйлеуде көрініс табатын тілдік бірліктердің қызмет ету сипатын анықтауда квантитативті және квалитативті әдістер қолданылады. Квантитативті математикалық тіл білімінде шартты түрде математикалық лингвистика деп аталатын бағыт айқындалған болатын. Квантитативті әдістерді тіл білімінің кейбір бөлімдерін математикалық сипаттауда қолдануға болады.

Тіл көптеген өлшемдері бар көп деңгейлі күрделі жүйе болып табылады. Дәл осындай жүйеге ықтималдық теориясы, математикалық статистика, ақпарат теориясы және тағы басқалары сөйлеуде жиі кездесетін белгілі шарттармен байланысты кездейсоқ тіл құбылыстарының статистикалық заңдылықтарын қарастыруға сүйенеді. Егер ауызша және жазба тіл ағынындағы қандай да бір тілдік бірліктердің пайда болуын кездейсоқ оқиғаға жатқызуға болатын болса, онда статистикалық зерттеуде мұндай жағдайлар ықтималдылығы болуы мүмкін.

Қазақ тіл білімінің дамуы сөздердің тек фонетикалық, грамматикалық категориялары мен морфологиялық кластарын ескеріп қана қоймай, сондай-ақ тілдің барлық сөздік қорын әдеби аспектіде де, жалпы тілдік тұрғыдан да ескеруді болжайды. Бұл орайда М. Балақаев, Р. Сыздық, Н. Уәлиев пен А. Алдашева, И. Ұйықбаев, С. Бизақов сынды өзге де ғалымдарының қазақ тіл мәдениеті, тілдік норма, әдеби тіл нормасының қалыптасуы мен дамуы, тілдегі варианттылыққа арналған еңбектерінде қарастырылады.

Әр түрлі стильдік бояудағы қазақ мәтіндерінде шылаулардың қолданылуын статистикалық есептеу Қазақ грамматикасында (1980 ж.) атап көрсетілген ережені бұзудың көптеген себептерін айқындауға мүмкіндік береді [1].

Тіл қандай да ықтималды-статистикалық заңдарға бағына отырып, элементтері сөйлеуде қолданылуға болатын құрылым ретінде қарастырыла алады. Егер бұл осылай болса, онда статистикалық әдістемені қолданудың объективті қажеттілігі түсінікті болып шығады, өйткені дәл осы әдістеме әр түрлі статистикалық заңдар әрекетін аңғаруға арнайы бейімделген, тіл білімінің қолданатын дәстүрлі мойындалған әдістемелері тілдік бірліктердің өзін-өзі сапалық сипаттау үшін қолайлы, бірақ олар статистикалық табиғаты бар генетикалық және функционалдық заңдылықтарды айқындау және тану үшін мүлдем тиімсіз. Сондықтан да лингвистер статистикалық әдістемелер мәселелеріне түрлі қырынан келуге айрықша назар аударады.

Бұл шарттардың негізі ретінде статистиканың тілдің квантитативті өлшемдер әдістемесімен дәстүрлі бірлігін айтуға болады. Бұл бірлік аса қажет, себебі, лингвист сөз, сөз табы, сөйлем мүшелері, сөйлем түрлері және т.б. категориялардың статистикасын қолдана алады, яғни сандық интерпретация тікелей түрде сапалық талдаумен ұштасады. Статистика өздігінен тілдің қарапайым бірліктерінің сапалық сипатын тануды қамтамасыз ете алмайды. Дегенмен, статистика тілдік бірліктерді сапалық талдау нәтижесіне сүйене отырып, жүзеге асырған олардың қолданылуы мен дамуының заңдылықтарын көрсетеді және жаңа зерттеу деңгейінде сапалық бағаға негіз болады. Бұл мәселеде қазақ тілі материалы бойынша статистикалық зерттеулер жүргізген проф. А.Қ. Жұбановтың пікірі маңызды, ғалымның есептеуінше, тілдік құбылыстың жиілігі – универсалды тілдік категория.

Бұл жерде тіл зерттеу барысында тек математикалық, дәлірек айтсақ, статистикалық әдіс-тәсіл мен математикалық өрнекті қолдану туралы ғана сөз болып отырған жоқ, сонымен бірге сандық сипат белгілі бір тілдің ішкі табиғатына объективті түрде тән деп түсінген жөн. Шынында да, бүгінгі таңда тіл құрылымындағы сапалық және сандық сипаттар іштей тығыз байланыста болатыны күмән туғызбайды. Тілді статистикалық тәсілдермен зерттеу тілші-мамандардың субъективті тұжырымдарын не объективті шындыққа айналдыруға көмектеседі немесе оның теріс екендігін дәлелдеп береді [2, 11].

Тіл білімінде статистиканы сәтті қолданудың келесі шарты ғалымдардың статистика базасында шешілетін лингвистикалық міндеттердің типтерін аз-кем айқын түсінуі, статистиканың тілдік құрылымның әр түрлі салаларындағы және нақты тілдік немесе сөйлеу материалынан зерттеу абстракциясының әр түрлі баспалдақтарындағы мүмкіндіктерін ұғыну болып саналады.

Сөзіміз дәлелді болу үшін *мен/бен/пен*, *және* жалғаулық шылауларының типологиялық құрылымын анықтайтын және осы функционалдық тілдік бірліктердің түрлі стильдік мәтіндерде қолданылу жағдайларын көрсететін квантитативті өлшемдердің қажеттілігімен айқындалады және төмендегі бірнеше жағдайларға байланысты негізделеді:

а) мәтіндегі *мен/бен/пен* vs. *және* жалғаулық шылауларының таралу жиілігін квантитативті талдау арқылы; ә) әрбір варианттың мәтіндегі орын алу жиілігінің көрсеткіштері негізінде *мен/бен/пен*, *және* жалғаулық шылауларының тілдегі жалпы қызмет сипатын толықтыруға байланысты; б) *мен/бен/пен*, *және* жалғаулық шылауларының табиғатын сандық-стилистикалық және функционалды-семантикалық тұрғыда талдау қажеттілігіне байланысты; в) *мен/бен/пен*, *және* жалғаулық шылауларының түрлі стилистикалық, сондай-ақ түрлі жанрлық сипаттағы мәтіндердегі қызметін квантитативті талдау қажеттілігіне орай.

Осы аталған жайлардың барлығы диссертациялық зерттеудің өзектілігін анықтап, тілдік бірліктерді қазіргі квантитативті лингвистика тұрғысында сипаттауға байланысты маңызды болып табылады.

Мен/бен/пен жалғаулық шылаулары мен *және* жалғаулық шылауын квантитативті және функционалды-семантикалық талдау.

Мен/бен/пен жалғаулық шылаулары фонетикалық варианттарының қолданылу аясы тілдің жалғамалы сипатымен, типологиялық (морфологиялық) құрылымының ерекшелігімен сәйкестікте түсіндіріледі.

Квантитативті өлшемдердің көмегімен стильдік тұрғыдан әр түрлі мәтіндерде кездесетін *мен/бен/пен* жалғаулық шылаулары варианттары мен *және* жалғаулық шылауы жиілігінің сандық көрсеткіштері алынуының өзін жан-жақты түсіндіруге болады.

Фонетикалық варианттар болып табылатын *мен/бен/пен* жалғаулық шылауларының барлық кезде бірізді тәртіппен (1-*мен*; 2-*бен*; 3-*пен*) орналасуы олардың түрлі стильдер мәтіндерінде қолданылу жиілігінің сандық көрсеткіштерінен гөрі, дыбыстық үндестікке негізделетіні осыған дейін де айтылған.

Мен жалғаулық шылауының *бен* және *пен* жалғаулық шылауынан үнемі бұрын тұруының себебі оның барлық стильдер мәтіндерінде таралу жиілігінің жоғары көрсеткішке ие болуы тұрғысынан дәлелденді.

Қазақ тілін өзге тіл ретінде меңгеру барысында осы жалғаулық шылаулардың өзара орын ауыстыру мүмкіндіктері, сандық талдау көмегімен осы шылаулардың қолданылуына байланысты тілдік норма тұрғысындағы ережелерді анықтауға, *мен/бен/пен*, *және* жалғаулық шылауларының бірнеше стильдердегі квантитативті өлшемдерін талдау нәтижесінде шылаулардың сапалық белгілері мен қоса сандық белгілерінің тигізер көмегі орасан.

Мен/бен/пен жалғаулық шылаулары варианттарының квантитативтік көрсеткішінің жалғамалы тіл – қазақ тілінің үндестігі құрылымына сәйкес типологиялық белгілерге тәуелділігін анықтауына орай, *мен/бен/пен* мен *және* жалғаулық шылауларының функционалды-семантикалық, функционалды-стилистикалық ерекшеліктерін сипаттауына, аталмыш жалғаулықтардың қолданылуындағы ортологиялық сәйкестіктер мен сәйкессіздіктерді анықтауына байланысты көрсетіледі.

Жалғаулық шылаулардың сандық жиілігін есептеу үшін SPSS компьютерлік сараптау бағдарламасы қолданылды және оның көмегімен шылаулардың фонетикалық, сондай-ақ семантикалық тіркесуінің негізгі ерекшеліктері айқындалды. Осындай зерттеулерде квантитативті, функционалды-семантикалық, стилистикалық, сипаттамалы талдау, сұрыптау тәсілдері мен электронды қалпында материалды жаппай жинақтау әдістері қолданылады және оңтайлы нәтиже берері сөзсіз.

Түрлі стильдердегі мәтіндерде *мен/бен/пен* жалғаулық шылаулары мен *және* жалғаулық шылауының қолданылу ерекшеліктері бойынша квантитативті лингвистика және қазақ тілінің әдеби нормасы жөніндегі теориялық және практикалық курстарын оқытуда, сондай-ақ жалпы және функционалды-семантика мен стилистика бойынша арнайы курстарда тигізер көмегі де зор болмақ.

Әдебиеттер:

1. Қазақ грамматикасы. Фонетика. Сөзжасам. Морфология. Синтаксис / Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі. А. Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты. – Астана, 2002. – 784 б.
2. Джубанов А.Х. Квантитативная структура казахского текста. – Алма-Ата: Наука, 1987. – 146 с.

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ ДИСЦИПЛИНЫ

Мейрамғалиева Р.М.

*доцент кафедры русской филологии и мировой литературы
Казахский национальный университет им. аль-Фараби*

Нравственные критерии формируются с детства – в семье. Далее они лишь дополняются и закрепляются в обществе. В целом, нравственное воспитание человека либо есть, либо её нет.

Не случайно, в философском словаре «нравственность» направляется на изучение термина «мораль», так как «лат. *mores* – нравы – одна из форм общественного сознания, социальный институт, выполняющий функцию регулирования поведения людей во всех без исключения областях общественной жизни. От других форм регулирования массовой деятельности (право, производственно-административный распорядок, гос. декреты, народные традиции и обычаи) мораль отличается способом обоснования и осуществления своих требований» [3, 292].

В данной статье на материале романа Ильяс Есенберлина «Золотая Орда» попытаемся показать опыт использования нравственного метода в учебном процессе дисциплины «Современная проза Казахстана».

Узнать формы регулирования деятельности народа и осуществления нравственных требований предстоит на материале жизни чингизидов, которую можно проследить в романе «Золотая Орда» писателя мировой известности Ильяс Есенберлина.

Ильяс Есенберлин – автор «книг, которые стали значительным явлением казахской прозы. За книгами – не только незаурядный художественный дар, но и широта, объемность исторического мышления, дающая писателю возможность с одинаковой страстью и достоверностью писать как о самых жгучих современных проблемах, так и узловых моментах, «роковых минутах» казахской истории» [2, 54].

Роман состоит из 3-х книг: первая книга называется «Шестиглавый Айдахар»; вторая книга носит название «Шесть голов Айдахара»; третья книга озаглавлена «Гибель Айдахара».

В романе рассматривается историческая тема, когда казахами правили кровавые чингизиды, а жизнь степи была зыбкой и переменчивой и многое зависело в ней от настроения того или иного батыра и его рода.

Ильяс Есенберлин в романе «Золотая Орда» показал преемственность поколений, сохранение традиций и обычаев Чингис-хана последующими ханами, тоже чингизидами.

Многие страницы романа отданы изображению традиций и обычаев, быта и нравов степного народа – потомков Чингис – хана, следующими словами: «Так было издавна заведено в степи – знать всегда становилась на сторону того, кто был в это время сильнее. Ещё недавно многие из эмиров и батыров склоняли свои головы перед Урус – ханом, сегодня их повелителем стал Тохтамыш, а завтра они легко могли отказаться в стане того, кто окажется более удачливым на поле сражения. Это не считалось предательством, а было законом жизни, велением времени»; «Чингиз – хан завещал о том, что предводителями туменов, тысяч и сотен могут быть только те, кто во всем подчинялся хану. В начале и конце года каждый из них обязан доложить о всех своих действиях»; «Собираясь